

DOI: 10.15330/ukrst.19.163-175

УДК 82 (091): 821.161.2

**ГУЦУЛЬСЬКИЙ ТЕКСТ В СИСТЕМІ НОВОГО
УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА:
ПРИЧИНИ ПОЯВИ І ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ
(на підступах до вивчення художнього дискурсу Гуцульщини
в українській літературі XIX – поч. XX ст.)**

Микола ВАСИЛЬЧУК

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології
Коломийського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника» (Україна, Коломия).
E-mail: mykolavasylichuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-1430-936X*

У статті розглянуто обставини, які спричинили появу та впливали на розвиток гуцульського тексту в новій українській літературі. Постановня в українському красному письменстві художніх текстів на гуцульську тематику автор розглядає в контексті другого відродження української нації, через призму суспільно-політичних змін, поширення ідеології романтизму тощо. Дослідник розкриває тасмницю походження етноніму гуцул.

***Ключові слова:** текст, письменник, етнонім, гуцул, коломийка, етнографія, вівця, пастух, національна самобутність, крайовий патріотизм, літературне обласництво.*

Постановка проблеми. Вивчаючи художній дискурс Гуцульщини в українській літературі XIX – початку XX ст., не обійтися без розгляду тих умов та обставин, які взагалі уможливили творення художніх текстів про Українські Карпати. Інтерес письменників до теми Гуцульщини вписується у процес формування української модерної нації, складовою якої стала нова українська література. Йдеться про період другого відродження, коли постало якісно відмінне від давнього українського письменства явище – нова українська література. Саме в її контексті, як одна з граней, і з'явилася література про Гуцульщину.

Виклад основного матеріалу. Поява літератури про Гуцульщину стала можливою лише за наявності і тісної взаємодії принаймні трьох ключових факторів. Розглянемо їх.

1. Кардинальна зміна завдань, принципів, засад художньої літератури, що дало змогу творити нове українське письменство. Давня українська література пройшла тривалий шлях розвитку, доки в ній «утвердилися право митця на художній вимисел, новаторські шукання в галузі форми, вихід за межі прямолінійного дидактизму» [9, 3]. Подивимося під цим кутом зору на літературу про Гуцульщину. Відомо, що в різноманітних середньовічних джерелах є непоодинокі згадки про землі теперішніх Українських Карпат, заселені гуцулами (але без вказівки на них

як на гуцульські). Зокрема цей регіон фігурує вже у Галицько-Волинському літописі (XIII ст.): під 1241 р. йдеться про боротьбу за один зі стратегічних ресурсів Карпат – соляні джерела [16, 399]. Але цю літописну згадку про конфлікт між галицьким князем і місцевою знаттю аж ніяк не можемо вважати гуцульським текстом. Так само ним не є латиномовна поема польсько-українського письменника XVI ст. Себастьяна Фабіана Кльоновича «Роксоланія» (1584) [13], в якій, серед іншого, змальовано побут пастухів-русів у горах (але ніде не вказано що мова про гуцулів). Гуцульським текстом у прямому значенні цього слова не можемо назвати навіть хроніку Петра Ступницького [30], що постала вже у столітті XIX як запізнілий відгомін доби середньовічної, і мова в якій іде про гуцулів; але в ній нема того, що ми називаємо літературою.

Наприкінці XVIII – на початку XIX ст. змінилися підходи до розуміння завдань літератури, викликані суспільно-політичними чинниками. Іван Франко в статті «Южнорусская литература» (1904) наводить найважливіші риси суспільних змін, які істотно вплинули на появу нової української літератури: зникнення польської держави; об'єднання правобережжя і лівобережжя України під російською владою; перехід заходу України під владу Австрії; просвітницький рух, що йде із заходу Європи; поширення шкіл, семінарій, гімназій, університетів, заснованих на нових наукових засадах; пробудження потягу до зрівнювання прав і обов'язків громадян; знесення кріпацтва; докорінна зміна економічних стосунків, зростання індустріалізму та капіталізму [27, 118]. Цим і зумовлена (за схемою Дмитра Чижевського) поява в українській літературі періоду класицизму (кінець XVIII ст. – 1840-ві рр.) [28, 29].

Разом з паростками європейської освіченості, в Україну потрапляють ідеї романтизму (період романтики – кінець 1820-х – початок 1860-х рр.) [28, 29]. І саме романтизм можемо вважати головним чинником, який вплинув на виникнення інтересу письменників до гуцулів та Гуцульщини. «Романтика, як жоден інший літературний напрям, сприяла «пробудженню» молодих або відірваних від новішої європейської культури народів. Зокрема, визначну роль відіграла романтика в пробудженні або відродженні слов'янських народів» [28, 362]. Тобто, йдеться про звернення до всіх сторін життя простого народу, де, серед іншого, фольклорові приділялась особлива увага. Його трактували як квінтесенцію народного світогляду, джерело до відтворення історії і розуміння «характеру» народу. Важливим, з точки зору гуцульського дискурсу, тут було те, що прокинувся інтерес «до народного побуту [...], занедбаних, недооцінених сторінок минулого, до некультивованої природи» [28, 362]. Романтиками були члени «Руської трійці». Вони, говорячи про історію, духовну і матеріальну культуру народу, вперше в українській літературі звернулися до теми Гуцульщини.

2) Розвиток науки, поява етнографічного районування, запровадження в науковий обіг понять *гуцули* та *Гуцульщина*. У річищі романтизму, ідейного руху в літературі, науці, мистецтві, разом з красним письменством, розвивалося й народознавство. Серед іншого, тут маємо «звернення до народності, захоплення фольклором і народною мистецькою творчістю, шукання історичної свідомості й посилене вивчення істо-

ричного минулого (історизм)» [36]. Так через розвиток етнографії, фольклористики, історії відбувалося наукове освоєння українського етнічного простору. Цілком природно, що інтерес до карпатського регіону виявляли не харківські чи київські, а передусім галицькі романтики.

Розберемося в термінології. Науковці (Лариса Крушельницька, Володимир Грабовецький) на підставі даних археології говорять про залюднення нинішніх гуцульських територій ще у добу неоліту (VI–IV тис. до н.е.) [8, 24; 15, 6]. Однак, при цьому термінів *гуцули* і *Гуцульщина* не вживають і досить обережно говорять про етнічний склад тогочасного населення. Більше певності в цьому питанні з'являється лише щодо часів середньовічних, оскільки існують документальні свідчення, які дають підстави вести мову про особливості заселення території Гуцульщини.

За сучасним визначенням, «гуцули – субетнос українців, нащадки найстародавнього племені літописних уличів, що живуть у Карпатах» [33]. Ім'я чи прізвище Гуцул вперше згадано 11 березня 1494 р. у підтвердній грамоті молдовського воєводи Штефана (м. Сучава, Румунія) [23, 5]. Заселення Гуцульщини відбувалося у XIV–XVII ст., однак, уважний «перегляд актового матеріалу переконує, що назви *гуцул*, *Гуцульщина* ще тоді не існували, або не були у широкому вжитку» [33]. Поява терміну *гуцул* на позначення субетносу українців припала аж на кінець першої чверті XIX ст. Причому, запровадили його не українці, а поляки. У журналі «Biblioteka Polska» [31] з'явилася друком стаття Кароля Мілевського «O Husiactach» (1825). Таким чином, про літературу на тему Гуцульщини можемо говорити лише, починаючи з першої третини XIX ст., оскільки до того часу ні самої літератури, ні відповідного терміну на позначення гуцулів як збірної поняття не існувало.

Це при тому, що об'єктом пильнішої наукової уваги Гуцульщина (під іменами *Сарматія* і *Карпати*) стала вже з кінця XVIII ст. – у праці австрійського мандрівника, вченого-енциклопедиста, піонера в галузі дослідження природи Карпат Бальтазара Гакета [3]. Його мандрівницька проза «Найновіші природничі подорожі в роках 1787, 1792, 1794 по Дакії та Сарматії, або Північних Карпатах» (видруковано німецькою мовою в м. Нюрнберзі протягом 1790–1796 рр.) [1] привернула увагу наукового світу до регіону, який згодом отримав назву Гуцульщина. Професор природничого відділу Львівського університету Бальтазар Гекет у ході своєї першої мандрівки 1788–1789 рр. пройшов через населені пункти Гуцульщини (м. Путила, м. Кути, с. Яблунів, м. Делятин, м. Надвірна) й описав подорож у першому томі праці. В третьому томі він подає матеріали про подорож 1791–1793 рр., яка вела через гуцульські та бойківські території (м. Кути, долину р. Черемошу, м. Путилу, озеро Чуреп, витоки р. Пруту, витоки р. Бистриці Надвірнянської, м. Надвірну, долину р. Бистриці Соловнинської, с. Мізунь, м. Болехів, с. Тисів, с. Бубнище).

Пізніші дослідники цього регіону використовували різну термінологію, аж доки назви *гуцул* та *Гуцульщина* не набули більш-менш стійкого використання. Так, Яків Головацький вів мову про *Галицьку Русь* та *Угорську Русь*, про *Велику Хорватію*, хоча з середини XIX ст. не оминав слова *гуцул*, зокрема, у виданому ним у м. Москві чотиритомнику «Народные

песни Галицкой и Угорской Руси» фігурують такі форми слова гуцул як *хуцул, хуцулы* (1863–1877) [19]. Микола Устиянович вживав термін *верховинці* (повість «Месьть верховинця» [26]). Існує думка, що «первісно гуцули не називали себе гуцулами, а їм нав'язали цю назву [...]. Отож, коли вкінці XVIII ст. професор Б. Гакет мандрував Гуцульщиною, він не чув про гуцулів. Для нього це були «руські» люди. Та й гуцули ще в часи Шухевича, століттям пізніше, називали себе «ирценими» або «руськими», себто християнами, охрещеними і, по-сучасному, українцями» [23, 5]. Поряд з цими термінами в побуті на позначення Гуцульщини у XIX і на початку XX ст. широко використовувались позбавлені етнографічного забарвлення поняття *Покуття, Підгір'я, Верховина*.

Наукове обґрунтування меж Гуцульщини (1837) та Бойківщини (1839) здійснив один із чільних діячів «Руської трійці» – романтик Іван Вагилевич. Однак, минуло декілька десятиліть, доки терміни *гуцули, Гуцульщина* набули належного устійнення і загального поширення.

Тобто, до початку XIX ст. Гуцульщини ніби й не було. Гуцульщина – це продукт нових часів, який був витворений в умовах романтизму і отримав свій розвиток завдяки потужній інформаційній хвилі. Складається враження, що, як це буває в подібних випадках, Гуцульщина пізнавала «себе не стільки з описів реального життя, побуту, [...] скільки [...] з художньої літератури» (В. Н. Топоров) [24, 5]. Тобто, в певний час група вчених і письменників домовилася якусь частину гірської території Карпат, а також її мешканців, діалект тощо іменувати гуцулами і Гуцульщиною. Загалом педалювання ідеї етнографічного районування мешканців Карпат можна розглядати двояко: з одного боку – як науковий поступ, спричинений поширенням просвітництва і романтизму, з іншого – як спробу певних кіл через підміну понять завуалювати, приспати національну пам'ять українців карпатського регіону, назвавши їх гуцулами, бойками.

Проблема походження етноніму гуцули цікавила дослідників впродовж останніх двох століть. Існує низка версій [8, 36–40], які, однак, не мають переконливої наукової аргументації. *Запропоноване нами розв'язання цієї проблеми* базується на фольклорному матеріалі, в якому відображено діалектологічні особливості окремих регіонів Українських Карпат [4; 5; 6]. Ми звернули увагу на записи коломиїок, зроблені на Закарпатті. У збірці «Коломиїки» (Київ: Наукова думка, 1969; упорядник Наталія Шумада), серед іншого багатого матеріалу, подано й коломиїки у записях лексикографа Миколи Грицака та письменника і фольклориста Івана Чендея. Обидва дослідники зберегли в записях особливості вимови діалектних слів. У записі Миколи Грицака: «Ой гай, через гай та через долину, / Поганяє учар уці, жене в полонину» (сmt Буштино); «Та учарю, покинь чару, давай сиру їсти, / Я ті буду помагати за вівцями бісти» (с. Вонігово); «Ой учарю-молочарю, дай молока пити, / Та буду ті помагати уцьки сокотити. / Ой учарю-молочарю, дай молока пити, / Як ті уці виздыхають, поможу лупити» (с. Теремля). У записі Івана Чендея: «Ідуть вуцьки з полонини самі букулаї, / А за ними вівчарики – самі Миколаї» (сmt Дубове) [14, 60–61]. Села Вонігово і Теремля, селища Буштино і Дубове, в яких записано коломиїки, – населені пункти Тячівського району Закарпатської області, який

є межівним з Румунією (колись – територія Волощини). З контексту наведених коломийок бачимо, що уці, уцьки, вуцьки – це те ж саме що й овці, а в сучасному варіанті – вівці. А слово учар – це овчар, або вівчар.

Територія Українських Карпат була зоною, в якій, поряд з українцями, худобу на полонинах випасали волохи. Це – наслідок політики королів Людовіка Угорського (XIV ст.) та Казимира IV Ягеллончика (XV ст.). Історія цих контактів – окрема тема, розроблена науковцями. Тут лише варто сказати, що від того часу збереглися деякі волоські назви полонин і гірських вершин. Наші контакти з волохами не були простими: траплялося, що відбувалася боротьба за право володіння полонинами: бійки, викрадення овець тощо [17, 230].

Гуцул – це перекручене на волоський манер українське діалектне слово уці (овці, вівці) з характерним для романських мов суфіксом на *-ул*. Волохи, контактуючи з українцями-пастухами, найчастіше чули від них слово уці (вівці). Тому вони пішли найпростішим шляхом і, за назвою тварин, які були головним змістом їхньої діяльності й достатку, створили нове слово. Воно давало змогу відрізнити волоських пастухів (*ciobanul*) від пастухів українських (*ucul*). Згодом з'явилося протетичне «г» (мовноісторичне явище протези добре відоме лінгвістам, які досліджують фонетичні явища) [25, 560].

Можемо припустити, що етнонім *гуцули* виник саме в тій місцевості, де збереглася діалектна форма слів на позначення вівці і вівчаря (уца, учар): теперішня Тячівщина на Закарпатті. Українці в Карпатах не квапилися приймати цю назву щодо себе. З одного боку, вона спершу видавалася чужою через волоське мовне оформлення, а з іншого – не всі українці були вівчарями.

З тим, що поняття *гуцули* і *Гуцульщина* – не самоназва, очевидно й пов'язано «пошук» гуцулів, відображений в українській художній літературі. Це яскраво засвідчує творчість Степана Пушика і Василя Герасим'юка, які є одними з найкращих сучасних знавців гуцульського регіону. Степан Пушик ще 1968 р. описав, як в Українських Карпатах шукав гуцулів. Починаючи від Коломийщини, всі постійно вказували на гори: гуцули там, попереду. «А з Буркута (село Верховинського району Івано-Франківської обл. – М. В.) показували назад, мовляв, я вже минув гуцулів, бо далі Румунія» [22, 314]. Свою художню інтерпретацію цього у поетичній формі на початку 2000-х рр. дав Василь Герасим'юк: «Криворіваня українські Атени, / Рахів гуцульський Париж, / Космач – бандерівська столиця, / а гуцули – далі» [7, 76].

На наш погляд, гуцули – не що інше, як дещо модернізований у XIX ст. варіант архаїчного українського етносу; в силу певних обставин (ізоляція в умовах гір, брак комунікації тощо) тут збереглися ознаки середньовічних традицій. Ми цілком підтримуємо думку неперевершеного знавця й одного з перших дослідників цього регіону Володимира Шухевича: «живуть галицькі гуцули, щеп українсько-руського народу, котрі по нині задержали найбільше знамен оригінальності, а то завдяки недоступності гір, а з сим і цивілізаційних впливів. Наслідком того виявляють гуцули не тільки в своїй зверхній подобі, але і в подробицях життя ще

много таких властивостей і прикмет, які у інших щепів українсько-руського народу вже затерлися, а надто вирізняються ще й оригінальними, гуцульськими властивостями, що були викликані природою, посеред якої вони живуть» [29, 51].

Володимир Шухевич вказує на дві складові особливості гуцулів. Перша – це спадщина, загальна для всього українського народу (найкраще збережена в гірських умовах внаслідок відірваності від цивілізаційних впливів). І друга – це регіональні особливості, які, як свідчать дослідження, особливо розвинулися головним чином вже у нові часи (починаючи з XIX ст.). Регіональні особливості гуцулів близькі до побуту інших гірських народів: гірський спосіб життя продиктований схожими умовами і підходами. Тому й маємо цілу низку спільних рис у горян, яких польська наука виділяє в групу чи анклав гуралів – народів, споріднених умовами і способом життя в Карпатських горах [32].

Гуцули і Гуцульщина – етнокультурний феномен, створений передусім на рівні літературно-мистецькому. І цей феномен, під дією продуктивного засобами інформації позитивного іміджу Гуцульщини, має схильність до розростання. Сучасний дослідник Онуфрій Обушак відзначає, що колишнє Запрутянське Підгір'я тепер отримало назву Коломийська Гуцульщина [20, 1]. Тобто, зі зміною термінології розширено етнографічні території Гуцульського регіону. У XXI ст. це дало підставу віднести межівні гуцульсько-покутські припрутські території Івано-Франківської області, перехідні з етнографічного погляду, до Гуцульщини [10, 72–81]. Щось подібне маємо й на Закарпатті. Дослідник Володимир Піпаш звертає увагу на мешканців низки сіл Рахівського і Тячівського районів Закарпатської області, «колишніх долинян, котрі «погуцулилися» здебільшого впродовж останнього століття» [21, 12]. За його спостереженнями, протягом XX та початку XXI ст. гуцульський «ареал виявляє тенденцію до розширення» [21, 11]. Здається, явище «погуцулення» було характерне й для XIX ст., що відобразилося в тексті фольклорної коломийки, наведеної Володимиром Гнатюком у фундаментальному зібранні «Коломийки» (1905–1907): «Та не тото гуцул, гуцул, що погуцулився, / Але тото гуцул, гуцул, що в горах зродився» [14, 49].

Все це чітко вписується у концепцію модерного інформаційного суспільства, де поляризовані ідеї боротьби добра зі злом, акцентовано увагу на пошуку втрачених пракоренів, намаганні людини стати кращою через прилучення себе до певної культури чи групи людей тощо. Отже, Гуцульщина не лише явище етнографічно окреслене, точно визначене, а й таке, що має тенденції до розвитку. Цей етнокультурний феномен захоплює увагу щораз більшої кількості людей. При цьому, в умовах глобалізації світу етнографічні реалії перетворюються в декор, а головну роль відіграє налаштованість на сприйняття, певна ідеологія.

Ведучи мову про художній дискурс Гуцульщини в українській літературі, слід звернутися до того специфічного, що складає поняття Гуцульщина. І цим специфічним є етнографічна складова, без якої нам аж ніяк не обійтися при визначенні що таке гуцульський текст чи при розгляді особливостей художніх творів на тему Гуцульщини. Отож художні

тексти на тему Гуцульщини, написані тим чи іншим автором, варто відчитувати (поряд з фольклором, міфологією, демонологією тощо) і через призму етнографії.

Визначниками/маркерами, які засвідчують існування Гуцульщини як етнографічного регіону України, є певні риси, відображені в побуті, архітектурі, народному вжитковому мистецтві. При цьому всі артефакти, на які опирається наука, за рідкісними винятками, не сягають часу, давнішого за ХІХ ст. Це простежується на рівні народного мистецтва Гуцульщини (зазвичай науковці розглядають такі галузі народного мистецтва регіону, як художня обробка дерева, металу, шкіри, кераміка, вироби з сиру, розпис на склі, писанкарство, вишивка, ткацтво та одяг).

При пильному погляді побачимо, що всі ці галузі мають давні загальноукраїнські традиції, які на Гуцульщині збереглися донині, набувши нового, регіонального забарвлення. Розвиток цих галузей відбувся значною мірою під впливом стороннього інтересу до регіону.

Таким чином, Гуцульщина з погляду народного декоративно-вжиткового мистецтва – це розвинуті в період нових часів (починаючи з ХІХ ст.) традиції українців, позначені регіональними особливостями. І саме на цьому ґрунті за сприятливих умов (австрійське панування, капіталістичні відносини, знесення панщини тощо, а також зовнішній інтерес до Гуцульщини) вдалося створити таке явище, як самотутнє гуцульське народне мистецтво.

Народне декоративно-вжиткове мистецтво Гуцульщини розвивалося паралельно з художньою літературою. А в основі його лежать українські національні традиції, вірування, міфологія.

3) Зародження та поширення місцевого (крайового) патріотизму.

Українці, які не мали власної національної держави, а входили до складу Російської імперії та Австрії (згодом – Австро-Угорщини), розвивали т. зв. *крайовий патріотизм*, оскільки відчували етнічну відмінність і від росіян, і від народів австрійської держави. Цим певною мірою можна пояснити зацікавлення на Великій Україні історією козащини, в контексті якого постав зразок «автономічно-шляхетського памфлету кінця ХVІІІ в.» – «Історія Русів» [11, 65]. Та й поява останньої пам'ятки доби старого письменства і водночас першої пам'ятки письменства нового – «Енеїди» (1798) Івана Котляревського теж сприймається як одна з рефлексій на знищення Запорозької Січі, а якщо глибше – то втраченої козацької держави, відмінної за своєю суттю від Російської імперії. Все це, за спостереженням Миколи Зерова, було виявом «автономічних змагань середини ХVІІІ ст.» [11, 104].

З крайовим патріотизмом пов'язано і поняття *національної самотутності*. Тому навіть радянські історики літератури, говорячи про період становлення нової української літератури, констатували: «Національну самотутність не вигадують, а виявляють у самому об'єкті художнього відтворення. І чим глибше митець проникне в сутність об'єкта, відкриє якісь нові грані, дійсні властивості зображуваного, тим оригінальніші, а отже, й самотутніші будуть його твори» [12, 165].

Друге відродження української нації відбувалося в умовах, коли українців сприймали як «другосортний» бездержавний народ. І саме худож-

ня література, яка відображала прагнення і тенденції нової доби, була не лише мистецьким фактором, а й важливим чинником ідеологічного характеру. В цьому контексті «першою формою національної свідомості став місцевий, крайовий патріотизм, який передбачав наголошування на мовній, культурній, етнографічній тощо своєрідності українців. За таких умов література мусила виконувати ряд не властивих мистецтву слова функцій. Фактично вона стала одним із важливих чинників вираження й водночас формування національної свідомості» [34]. Саме тоді, певно, в нас і виробився підхід до художньої літератури як засобу виховання, згуртування тощо.

Ознаки крайового патріотизму спостерігаються не тільки на Великій Україні, яка входила до складу Російської імперії, а й на території піддавстрійської України. Ба, навіть більше: окреслюючи зацікавлення письменників XIX ст. Гуцульщиною, літературознавці говорять про т. зв. *літературне обласництво*. Літературна творчість низки письменників «стала підтвердженням існування на терені Гуцульщини явища «літературного обласництва» [...]. «Обласний (регіональний, локальний тощо)» гуцульський текст українських авторів став специфічним варіантом австрійської та німецької літератури, у якому культивувалися місцеві автентичні риси національної культури краю» (Тетяна Бикова) [2, 5–6].

Про обласництво в літературі заговорили ще у 1920-х рр. Це питання тоді ж ґрунтовно розкрив російський літературознавець Ніколай Піксанов. На прикладі світової літератури (Індія, Німеччина, Росія, Франція) він показав потяг у літературі до культивування рис місцевої своєрідності. Автор зазначає, що навіть «політична централізація Німеччини довкола Пруссії і Берліна в XIX столітті не знищила обласних особливостей в німецькій літературі» [35]. Подібні моменти, як випливає з роботи вченого, виникають передусім там, де є великі території, що в свою чергу сприяє наявності певних відмінностей у межах одного етносу; у випадках, де є національна різноманітність, з часом постають свої літератури. Разом з тим, він підмічає, що «в межах однієї нації і мови обласні літератури можуть досягати відносно більшого чи меншого розвитку в залежності від соціально-політичної і культурної сили краю чи міста [...]. Подеколи доводиться говорити не про обласну літературу, а про обласне «літературне гніздо», тобто вужчу групу місцевих письменників, які зв'язані спільністю поглядів і культивують той чи інший вид творчості, що має локальне забарвлення» [35]. Отож, вивчаючи причини, які послужили тому, що в українській літературі постала тема Гуцульщини, слід врахувати й фактор обласної літератури, увага якої сконцентрована на певному українському регіоні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Важливо зазначити, що говорячи про національну самобутність, регіональні особливості, обласництво, ми розглядаємо художній дискурс Гуцульщини в українській літературі означеного періоду з позицій художніх, естетичних, але аж ніяк не політичних. Тому ведемо мову про особливу форму обласництва, при якому субетнос українців, який живе в Карпатах, витворив свій варіант української національної культури. Однак вона не претендувала і не

претендує на звання окремого народу чи на якусь окремішню літературу. Навпаки: Українські Карпати, гуцули, Гуцульщина – це своєрідний «об’єкт замилювання», художнє відтворення якого здійснювало велике коло письменників, приналежних не лише до західного регіону України, а й вихідці з інших українських етнічних земель. Водночас, інтерес до цього регіону живить також літературу інших народів. Таким чином, можемо говорити про *особливу форму обласництва в контексті української і загалом європейської літератури*, тобто про певний *наднаціональний культурний феномен*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бальтазар Гакет – дослідник Південно-Східної і Центральної Європи: дослідження і матеріали / упоряд. та наукова ред. М. Вальо, М. Кріль. Львів, 2000. 318 с.
2. Бикова Т. «Верховино, світку ти наш...»: гуцульський текст української літератури першої третини ХХ століття : монографія. Київ : Четверта хвиля, 2015. 424 с.
3. Вальо М. Бальтазар Гакет і Україна : статті і матеріали. Львів, 1997. 152 с.
4. Васильчук М. Гуцули: таємницю розкрито. *Вільний голос*. 2017. 9 березня.
5. Васильчук М. Передумови появи гуцульського тексту в системі нового українського письменства. *Матеріали XII звітної наукової конференції викладачів Коломийського інституту* / за ред. О. Поясик, М. Ковальчука. Івано-Франківськ : НАІР, 2017. С. 58–67.
6. Васильчук М. Таємниця назви стосується овець. *Галичина*. 2017. 14 березня.
7. Герасим'юк В. Кров і легіт: вибрані вірші і поеми; вст. ст. Віктора Неборака. Чернівці : Букрек, 2014. 320 с.
8. Грабовецький В. Гуцульщина ХІІІ–ХІХ ст.: історичний нарис. Львів : Вища школа, 1982. 152 с.
9. Грицай М., Микитась В., Шолом Ф. Давня українська література / за ред. проф. М. Грицай. Вид. 2-ге, переробл. і доп. Київ : Вища школа, 1989. 414 с.
10. Гуцульщина : короткий довідник / гол. ред. кол. Петро Лосюк. Снятин : ПрутПринт, 2002. 124 с.
11. Зеров М. Українське письменство / упоряд. М. Сулима ; післям. М. Москаленка. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. 1301 с.
12. Історія української літератури : у 8 т. Київ : Наук. думка, 1967. Т. 2. 484 с.
13. Кльонович С.-Ф. Роксоланія: поема / перекл. з латин. М. Білика. Київ : Дніпро, 1987. 94 с.
14. Коломийки / упоряд., передм. і приміт. Н. С. Шумади. Київ : Наук. думка, 1969. 604 с.
15. Крушельницька Л. Археологічні дослідження в селі Спас. Коломия, 2010. 20 с.
16. Літопис руський / пер. з давньорус. Л. Є. Махновця ; відп. ред. О. В. Мишанич. Київ : Дніпро, 1989. ХVІ+591 с.
17. Ломацький М. Заворожений світ. Мюнхен ; Нью-Йорк, 1965. Ч. 1 : По цей бік Чорногори. 231 с.
18. Наєнко М. Художня література України: від міфів до модерної реальності. Вид. 3-є з доп. й уточн. Київ : ВЦ «Просвіта», 2012. 1088 с.

19. Народные песни Галицкой и Угорской Руси собранные Я. Ф. Головацким. Москва : Чтения в императорском Обществе истории и древностей российских при Московском ун-те, 1863. Ч. 1. Кн. 3, 4. С. 1–388.
20. Обушак О. Прислів'я і приказки одного села. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
21. Піпаш В. Закарпатська Гуцульщина: історико-етнографічний нарис. Вид. 2-ге, переробл. та доп. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2012. 68 с.
22. Пушик С. Твори в шести томах. Івано-Франківськ : Гостинець, 2005. Т. 2 : Поєми, пісні, вірші для дітей, переклади, повісті. 596 с.
23. Савчук М. На здибанку з Гуцульщиною. *Гуцульщина перлина Українських Карпат* / автори текстів та коментарів: В. Ковтун, М. Савчук, Я. Ткачук, І. Монолатій. Коломия : Вік, 2009. С. 5 – 8.
24. Топоров В. Н. Петербургский текст русской литературы: Избранные труды. Санкт-Петербург : Искусство СПб, 2003. 616 с.
25. Українська мова. Енциклопедія. Вид. третє, зі змінами і доп. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.
26. [Устиянович М., Могильницький А.]. Твори Николая Устияновича і Антона Могильницького. Друге вид. Львів : Накладом т-ва «Просвіта», 1913. 512 с.
27. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Т. 41. Київ : Наук. думка, 1984. 684 с.
28. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму). Тернопіль : МПП «Презент», за участю ТОВ «Феміна», 1994. 480 с.
29. Шухевич В. Гуцульщина / перед. слово Д. Ватаманюка, вст. ст. П. Арсенича. *Верховина*. 1997. [Част. перша, друга]. 352 с. [Репринтне відтворення видання 1899 р.].
30. [Ступницький П.]. Памятникъ списаний іереєм Петромъ Ступницкимъ Парохоомъ в Брустурахъ [Автограф, 1 с.]. *Архів Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського*. Реєстр. № 2967а.
31. M.[ilewski] K. O Husulach. *Biblioteka Polska*. 1825. T. 1. S. 187–193.
32. Гуралі. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Гуралі>.
33. Гуцули. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Гуцули>.
34. Нова українська література [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Нова_українська_література.
35. Пиксанов Н. Областные литературы и литературное областничество. URL: <http://www.vevivi.ru/best/Oblastnye-literatury-i-literaturnoe-oblastnichestvo-ref40158.html>.
36. Український романтизм. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Український_романтизм.

REFERENCES

1. Valo, M., Kril, M. (Eds.) (2000). Baltazar Haket – doslidnyk Pivdenno-Skhidnoi i Tsentralnoi Yevropy: doslidzhennia i materialy [Balthazar Gacket – Researcher of Southeast and Central Europe: research and materials]. Lviv. [in Ukrainian]
2. Vykova, T. (2015). «Verkhovyno, svitku ty nash...»: hutsulskyi tekst ukraïnskoi literatury pershoi tretyny XX stolittia [«Verkhovno, the world you are ours ...»: Hutsul text of Ukrainian literature of the first third of the twentieth century]: monohrafiia. Kyiv : Chetverta khvyliia. [in Ukrainian]
3. Valo, M. (1997). Baltazar Haket i Ukraina: statti i materialy [Balthazar Gacket and Ukraine: articles and materials]. Lviv. [in Ukrainian]
4. Vasylichuk, M. (2017). Hutsuly: taiemnytsiu rozkryto [Hutsuls: The secret is revealed]. Vilnyi holos. 9 bereznia. [in Ukrainian]

5. Vasylichuk, M. (2017). Peredumovy poiavy hutsulskoho tekstu v systemi novoho ukrainskoho pysmenstva [Prerequisites for the appearance of Hutsul text in the system of new Ukrainian writing]. *Materialy XII zvitnoi naukovoï konferentsii vykladachiv Kolomyiskoho instytutu / za red. O. Poiasyk, M. Kovalchuka*. Ivano-Frankivsk : NAIR. S. 58–67. [in Ukrainian]
6. Vasylichuk, M. (2017). Taiemnytsia nazvy stosuietsia ovets [The mystery of the name refers to the sheep]. *Halychyna*. 14 bereznia. [in Ukrainian]
7. Herasymiuk, V. (2014). Krov i lehit: vybrani virshi i poemy [Blood and Legit: Selected Poems and Poems]; vst. st. Viktora Neboraka. Chernivtsi : Bukrek. [in Ukrainian]
8. Hrabovetskyi, V. (1982). Hutsulshchyna XIII–XIX st. [Hutsulshchyna of the XII–XIX centuries]: istorychni narys. Lviv : Vyshcha shkola. [in Ukrainian]
9. Hrytsai, M. (Eds.) (1989). Davnia ukrainska literatura [Ancient Ukrainian literature]. Kyiv : Vyshcha shkola. [in Ukrainian]
10. Losiuk, P. (Eds.) (2002). Hutsulshchyna [Hutsulshchyna]: korotkyi dovidnyk. Sniatyn : PrutPrynt. [in Ukrainian]
11. Zerov, M. (2002). Ukrainske pysmenstvo [Ukrainian writing] / uporiad. M. Sulyma; pisliam. M. Moskalenka. Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy». [in Ukrainian]
12. Istorii ukrainskoi literatury. U vosmy tomakh. Kyiv : Nauk. dumka, 1967. T. 2.
13. Klonovych, S.-F. (1987). Roksolaniia [Roxolania] : poema / perekl. z latyn. M. Bilyka. Kyiv : Dnipro. [in Ukrainian]
14. Shumada, N.S. (Eds.) (1969). Kolomyiky / upor., peredmova i prymitky. Kyiv : Nauk. dumka. [in Ukrainian]
15. Krushelnytska, L. (2010). Arkheolohichni doslidzhennia v seli Spas [Archaeological research in the village of Spas]. Kolomyia. [in Ukrainian]
16. Myshanych, O. V. (1989). Litopys ruskyi [Chronicle of the Rus]. Kyiv : Dnipro. [in Ukrainian]
17. Lomatskyi, M. (1965). Zavorozhenyi svit [Enchanted World]. Miunkhen ; Niu-York. Ch. 1 : Po tsei bik Chornohory. [in American]
18. Naienko, M. (2012). Khudozhnia literatura Ukrainy: vid mifiv do modernoi realnosti [Fiction of Ukraine: from myths to modern reality]. Vyd. 3-e z dop. y utochn. Kyiv : VTs «Prosvita». [in Ukrainian]
19. Narodnye pesny Halyskoi y Uhorskoi Rusy sobrannyye Ya. F. Holovatskym. Moskva : Chteniya v ymperatorskom Ob-ve ystoriy y drevnostei rossyiskykh pry Moskovskom un-te, 1863. Ch. 1. Kn. 3, 4.
20. Obushak, O. (2016). Prysliv'ia i prykazky odnogo sela [Proverbs and sayings of one village]. Ivano-Frankivsk. [in Ukrainian]
21. Pipash, V. (2012). Zakarpatska Hutsulshchyna [Transcarpathian Hutsulshchyna] : istoryko-etnohrafichni narys. Vyd. 2-he, pererobl. ta dop. Uzhhorod : Vyd-vo Oleksandry Harkushi. [in Ukrainian]
22. Pushyk, S. (2005). Tvory v shesty tomakh. Ivano-Frankivsk : Hostynets, T. 2 : Poemy, pisni, virshi dlia ditei, pereklady, povisti. [in Ukrainian]
23. Savchuk, M. (2009). Na zdybanku z Hutsulshchynoiu [To meet with Hutsulshchyna] . Hutsulshchyna perlyna Ukrainskykh Karpat. Kolomyia : Vik, S. 5–8. [in Ukrainian]
24. Toporov, V. N. (2003). Peterburhskyi tekst russkoi lyteratury [St. Petersburg text of Russian literature] : Yzbrannyye trudy. Sankt-Peterburh : Yskusstvo SPB. [in Russian]
25. Ukrainska mova. Entsyklopediia. Vyd. tretie, zi zminamy i dop. Kyiv : Vyd-vo «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana, 2007. 856 s. [in Ukrainian]

26. [Ustyianovych M., Mohylnytskyi A.]. *Tvory Nykolaia Ustyianovycha i Antona Mohylnytskoho* [Works by Nikolai Ustijanovich and Anton Mohylnitsky]. Druhe vyd. Lviv : Nakladom t-va «Prosvita», 1913. 512 s. [in Ukrainian]
27. Franko, I. (1984). *Zibrannia tvoriv : u 50 t. T. 41*. Kyiv : Nauk. dumka. [in Ukrainian]
28. Chyzhevskyi D. *Istoriia ukrainskoi literatury (vid pochatkiv do doby realizmu)* [History of Ukrainian literature (from the beginning to the time of realism)]. Ternopil : MPP «Prezent», za uchastiu TOV «Femina», 1994. 480 s. [in Ukrainian]
29. Shukhevych V. *Hutsulshchyna* [Hutsulshchyna]: pered. slovo D. Vatamaniuka, vst. st. P. Arsenycha. Verkhovyna, 1997. [Chast. persha, druga]. 352 s. [Reprintne vidtvoření vydannia 1899 r.]. [in Ukrainian]
30. [Stupnytskyi, P.]. *Pamiatnyk spysanii iereem Petrom Stupnytskym Parokhom v Brusturakh* [Monument written by Jeremiah Peter Stupnitskiy Paroch in Brestraki] [Avtoraf, 1 s.]. *Arkhiv Natsionalnoho muzeiu narodnoho mystetstva Hutsulshchyny ta Pokuttia imeni Y. Kobrynskoho*. Reistr. № 2967a. [in Ukrainian]
31. M.[ilewski] K. *O Hucułach*. *Biblioteka Polska*. 1825. T. 1. S. 187–193. [in Polish]
32. Hurali. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Hurali>.
33. Hutsuly. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Hutsuly>.
34. Nova ukrainska literatura. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Nova_ukrainska_literatura.
35. Pyksanov N. *Oblastnye lyteratury y lyteraturnoe oblastnychestvo*. URL: <http://www.vevivi.ru/best/Oblastnye-literatury-i-literaturnoe-oblastnichestvo-ref40158.html>.
36. *Ukrainskyi romantyzm* URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ukrainskyi_romantyzm.

HUTSUL TEXT IN THE SYSTEM OF THE NEW UKRAINIAN WRITING: CAUSES AND WAYS OF DEVELOPMENT

(studies on the XIX th and early XX th centuries Ukrainian literature)

Mykola VASYLCHUK

candidate of Philological Sciences,

*Associate Professor at the Department of Philology at Kolomyia Institute,
Vasyl Stefanyk Precarpathian State University (Ukraine, Kolomyia).*

E-mail: mykolavasylichuk@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-1430-936X

The circumstances that caused the appearance and influenced the development of Hutsul text in new Ukrainian literature are considered in the article. The author views beginning in the Ukrainian bright writing of artistic texts on Hutsul subject in the context of the second revival of the Ukrainian nation, through the prism of socio-political changes, the spread of the ideology of romanticism, etc. The researcher reveals the mystery of the origin of the ethnonim Hutsul.

The conditions and circumstances that made it possible to create artistic texts about the Ukrainian Carpathians were analyzed. It is noted that the emergence of literature about Hutsulshchyna became possible only in presence and close interaction of at least three key factors, the consideration of which the article is devoted: 1) The fundamental change of tasks, principles, basis of fiction, that enabled to create new Ukrainian writing; 2) The development of science, the emergence of ethnographic

regioning, the introduction of the concepts of Hutsuls and Hutsulshchyna in the scientific circulation; 3) Origination and extension of local (regional) patriotism.

Various medieval sources contain references to the lands of the present Ukrainian Carpathians inhabited by Hutsuls (but without reference to them as Hutsul). However, these works are not subjected under the definition of Hutsul text.

At the end of the XVIII century – at the beginning of the XIX century the approaches to understanding the tasks of literature have changed. Ideas of romanticism reach Ukraine. It was romanticism that became the main factor that influenced the emergence of writers' interest in Hutsuls and Hutsulshchyna. About the literature concerning the theme of Hutsulshchyna we can speak only from the first third part of the XIX century, because by that time neither the literature itself nor the corresponding term for the designation of Hutsuls as a collective concept have existed.

The article solves the problem of origin of Hutsulethnonim. The author's observation over the dialectal vocabulary of kolomyika recorded in Tyachiv district of the Transcarpathian region, in which the word «sheep» is pronounced as «utsa», is taken as the basis. Hutsul is a Ukrainian dialectal word utsi (sheep), distorted in the volokh* manner, with suffix ending ul which is typical for Romanesque languages. Volokhs being in contact with Ukrainian shepherds, created a new word. It made it possible to distinguish volokh shepherds (ciobanul) from Ukrainian shepherds (ucul).

Hutsuls are modernized in the XIX century version of the archaic Ukrainian ethnic group; due to certain circumstances (isolation in the mountains, lack of communication, etc.), there are signs of medieval traditions. Hutsuls and Hutsulshchyna are an ethnocultural phenomenon, created first of all on literary and artistic level.

Ukrainians who did not have their own national state, but were part of the Russian Empire and Austria (later Austria-Hungary), developed the so-called territorial patriotism. Literature became one of the important factors of expression and at the same time the formation of national consciousness.

Keywords: text, writer, ethnonim, hutsul, kolomyika, ethnography, sheep, shepherd, national identity, regional patriotism, literary regions.

Статтю подано до редколегії 5.10.2018.
Статтю рекомендував до друку доктор філологічних наук,
професор Роман Піхманець.

* Volokh – the general name of the medieval population of the Danube Principalities and Transylvania, from which in the second half of the XIX century the Romanian and Moldovan nations were formed (*Translator's note*).